

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIOINTIKERTOMUKSEN 2023 HAVAINNOT JA PYYDETYT VASTAUKSET/SELVITYKSET

AIKAISEMPIEN VUOSIEN SUOSITUSTEN SEURANTA

- 1 Tarkastuslautakunta suosittelee tytäryhtiöiden hallitusten jäsenet ja liikelaitosten johtokuntien jäsenet ylläpitämään ammatillisista osaamistaan.
- 2 Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan talouden sopeuttamiselle asetetut tavoitteet on hyvä asettaa niin, että ne ovat realistiset saavutettaviksi. Pelkästään lukujen valossa saavutettuihin tavoitteisiin ei voida olla tyytyväisiä. Kipeiden ratkaisujen lykkääminen tuo väistämättä paineita tulevaisuuteen.
- 3 Tarkastuslautakunta suosittelee rakennusten rakennemuutosohjelman huomioimista taloussuunnittelussa. Rakennemuutosohjelman merkitys korostuu talouden sopeuttamistoimien aikana.
- 4 Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan perusopetuksen oman toiminnan kriittistä tarkastelua tulee jatkaa ja etsiä ratkaisuja haastavien tila- ja henkilöstöressurssien hallintaan.
- 5 Tarkastuslautakunta toteaa, että lasten tuen tarve on suurempi kuin tuki, jota siihen voidaan antaa. Lautakunta suosittelee perusopetuksen mittareiden laatimista; miten mitataan laadukas perusopetus?
- 6 Tarkastuslautakunta suosittelee koulutusliikelaitosta huolehtimaan siitä, että opiskelijoilla on tarvittavat työelämävalmiudet heidän siirtyessään työelämään.

Tarkastuslautakunnan v. 2022 arviointikertomuksessa tai sitä ennen tehdyt havainnot. Miten toimialat /liikelaitokset ovat ottaneet huomioon tai kehittäneet toimintaansa tai mittareitaan näiden havaintojen pohjalta?

VASTAUS:

1. Konserniohjeen mukaisesti hallitusten jäsenten tulee huolehtia jatkuvasti tiedollisesta ja taidollisesta kehitymisestään ja osallistuttava heille järjestettäviin koulutus- ja valmennustilaisuuksiin. Kajaanissa järjestettiin syksyn 2023 aikana kauppakamarin järjestämä hyväksytty hallituksen jäsen (hhj) kurssi, johon osallistui Kajaanin kaupungin nimeämiä hallitusten jäseniä. Kajaani suosittaa myös jatkossa hallitusten jäsenille hhj-kurssin suorittamista. Yhtiöiden hallitukset järjestävät vuosisuunnitelmiansa mukaisesti erilaisia benchmark ja tutustumiskäyntejä esimerkiksi asiakaskohteisiin ja seuraavat aktiivisesti toimintaympäristön muutoksia. (Joni Partanen, talousjohtaja)
2. Talouden sopeuttamissuunnitelma vuosille 2023–2026 päivitettiin kevään 2024 aikana. Sopeuttamistoimien valmistelua ohjattiin sopeuttamisen viitekehyksellä ja periaatteilla ja sopeuttamistoimet on valmisteltu niin, että ne konkreettisesti vaikuttavat pysyvästi tekemisen määrän ja/tai laadun vähenemiseen ja/tai pysyvästi tulojen lisäämiseen. Sopeuttamistoimet on esitetty toimialoilla tulosityksikkökohtaisesti. (Joni Partanen, talousjohtaja)
3. Rakennusten rakennemuutosohjelmaa ylläpidetään, päivitetään ja toteutetaan toimenpiteitä mahdollisuuksien mukaan jatkuvaluonteisesti tilakeskuksen toimesta. Ohjelman vaikutukset sopeuttamissuunnitelmiin sekä käyttötalous- ja investointiosaan otetaan huomioon ja näkyvät vuosittain talousarviossa ja –suunnitelmassa sekä rakennusomaisuuden tunnusluvuissa. (Markku Haverinen, toimitilapäällikkö.)
4. Perusopetuksen osalta on vuosien 2023–24 aikana laadittu palveluverkkosuunnitelma, jossa tarkastellaan tila- ja henkilöstötarvetta suhteessa vähenevään oppilasmäärään. Suunnitelma ulottuu vuodelle 2032 saakka. Oppilasmäärän vähentyessä tila- ja henkilöstöressit muutetaan vastaamaan aina sen hetkistä tilannetta. Henkilöstöressin suhteen huomioidaan eläköitymiset ja uudet rekrytoinnit. Muutokset palveluverkossa ovat välttämättömiä, jotta talous ja resurssit pysyvät tasapainossa. Kouluja on lakkautettu ja tullaan esittämään lakkautettavaksi jatkossakin. Osa valmistavasta opetuksesta toimii koulun ulkopuolisissa tiloissa. Oppilasmäärän vähentyessä valmistavan opetuksen ryhmät mahtuvat koulujen omiin tiloihin. Rekrytoinnin osalta erityisopettajien saatavuus on ollut erittäin haastavaa. 2024 alkavan OPETOP- koulutuksen toivotaan helpottavan tilannetta. (Kalle Komulainen, va. perusopetuksen tulosalueen johtaja.)
5. Perusopetus: Perusopetuksen laadun mittaaminen on erittäin haastavaa. Valtakunnallisiakaan mittareita ei ole tehty. Vuonna 2012 on julkaistu Valtioneuvoston toimesta Perusopetuksen laatukriteerit, joita on 13 kappaletta:
 - a. johtaminen
 - b. henkilöstö
 - c. taloudelliset resurssit
 - d. arviointi.
 - e. opetussuunnitelman toteuttaminen
 - f. opetus ja opetusjärjestelyt
 - g. oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki
 - h. osallisuus ja vaikuttaminen

- i. kodin ja koulun yhteistyö
- j. fyysinen oppimisympäristö
- k. oppimisympäristön turvallisuus
- l. perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta
- m. koulun kerhotoiminta.

Laatukriteereille ei ole olemassa kvantitatiivisia tai kvalitatiivisia mittareita. Laatukriteerien julkaisun jälkeen kuntien opetustoimet ryhtyivät miettimään mittareita. Työskentelyvaiheen aikana havaittiin, että edellä mainittujen laatukriteereiden mittaaminen objektiivisesti on mahdotonta. 2012 laaditut laatukriteerit ovat sinänsä käyttökelpoisia tämänkin päivän koulun toiminnan kehittämiseksi. Laatukriteereitä voidaan käyttää koulun oman toiminnan itsearviointiin ja kehittämiseen. Laatukriteereille on tehty laatukortit, joissa kyseistä kriteeriä on kuvattu muistilistan omaisesti ja sen kehittämisen tueksi on laadittu sarja kysymyksiä. (Kalle Komulainen, va. Perusopetuksen tulosalueen johtaja)

6. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden työelämävalmiuksien parantaminen

Työnantajapalautte opiskelijoiden työelämävalmiuksien vahvistamiseksi

- Ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä mitataan säännöllisesti toteutettavilla valtakunnallisilla työpaikkakyselyillä. Vuoden 2024 ensimmäisellä vuosipuoliskolla työpaikkaohjaajien palautteiden keskiarvo on 4,2 vastausprosentin ollessa 29,8 (v. 2023 vastaava ajankohta: 4,2 ja 25,8 %) ja vastaavasti puolivuositain toteutettavan työpaikkakyselyn palautteiden keskiarvo on 4,1 vastausprosentin ollessa 30,4 (v. 2023 vastaava ajankohta: 4,0 ja 26,6 %). Arviointiasteikko on 1-5. Vastausprosenttia on saatu nostettua tavoitteen mukaisesti.
- Työpaikkojen kanssa tehtävää yhteistyötä vahvistetaan edelleen suunnitelmallisesti mm. kehittämällä asiakkuuksien johtamista sekä henkilöstön osaamisen kehittämisen kumppanuutta. Samalla on tärkeää ottaa huomioon erilaisten työpaikkojen edellytykset ja halu yhteistyöhön.

(Anni Miettunen, KLL johtaja)

3.2 Toimintakertomuksessa raportoitujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Tarkastuslautakunta suositaa talouden ja investointien sopeuttamista taloudellisen riskin hallitsemiseksi.

Miten toimialat ja liikelaitokset aikovat sopeuttaa investointitarpeensa talouden näkökulmasta taloudellisten riskien hallitsemiseksi?

VASTAUS:

Talousarvioraami toimii kaupunginhallitukseen nähden sitovana talousarvion valmistelupohjana lautakunnille ja johtokunnille (KH 18.6.2024 § 134). Raamin lähtökohtana on kustannusten kasvun hillitseminen, talouden sopeuttamissuunnitelman mukaisten toimenpiteiden edistäminen ja investointien toteuttaminen talouden kantokyvyn mukaisesti. Investointien mitoittamista talouden kantokyvyn mukaisesti ohjataan seuraavilla tavoitteilla:

- Investointien pidemmän aikavälin kestävä taso on, että investoinnit eivät ylitä vuosikatetta.
- Lainakanta ei saa ylittää suunnittelukaudella vuoden 2027 loppuun asti vuoden 2022 tasoa 140 miljoonaa euroa. Tulorahoituksen tulee riittää vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Investoinnit on harkittava erityisen tarkkaan ja toimialat ja liikelaitokset joutuvat tekemään valintoja investointikohteista priorisoiden ja jaksottamaan investointikohteiden esittämistä pidemmälle aikavälille. Investointivarausten ja vapaaehtoisen varausten käyttöä aktivoidaan investointien suunnittelussa. Investointeja suunniteltaessa tulee selvittää myös muut vaihtoehdot toteuttaa investointi. (Joni Partanen, talousjohtaja)

Liikelaitokset ja tytäryhtiöt

Millainen suunnitelma KOY Kajaanin Pietarilla on tyhjillään olevalle KOY Kajaanin Lohtajan palvelukeskuksen liiketilalle ja sen käytölle tulevaisuudessa?

VASTAUS:

Entisen ravintolan tilasta (187 m²) on allekirjoitettu 28.6.2024 viiden (5) vuoden määräaikainen vuokrasopimus. Ko. tila tulee pieneläinklinikan käyttöön. Vuokralainen toteuttaa tiloissa toimintansa edellyttämät lisä- ja muutostyökustannukset omalla kustannuksellaan. Kiinteistöyhtiö korjaa tilaa palvelevan ilmanvaihdon kuntoon. (Ismo Kukkonen, toimitusjohtaja.)

4.1 Talous

Kajaanin kaupungin riskeinä on tunnistettu, ettei kaupungin talous ole pitkällä aikavälillä tasapainossa (Tilinpäätös 2023, s. 68–69). Riski on strateginen, ja se on riskiluokassa 20, joka on toiseksi korkein riskiluokka. Talouspalvelut ovat merkittävässä roolissa riskin hallinnassa, ja riskiluokan pienentäminen vaatii selkeät esitykset valtuustolle riskin pienentämiseksi.

Tarkastuslautakunta suosittaa, että kaupunginvaltuustolle tuodaan selkeä esitys siitä, miten riskiä pienennetään.

Miten riskiä, ettei kaupungin talous pitkällä aikavälillä ole tasapainossa, aiotaan pienentää ja millä aikataululla on tarkoitus tuoda kaupunginvaltuustolle esitys riskin pienentämiseksi?

VASTAUS:

Talouden sopeuttamissuunnitelma vuosille 2023–2026 päivitettiin kevään aikana. Sopeuttamishjelma vahvistaa kaupungin käyttötaloutta kokonaisuudessaan n. 6,6 milj. euron edestä vuosien 2023–2026 aikana. Talousarvioaraamissa on asetettu taloudelliset tavoitteet talouden suunnittelukaudelle 2025–2027 ja investoinnit on mitoitettu talouden kantokyvyn mukaisesti.

Riskin hallintakeinoina on toteutettu talouden tilannekuvan muodostaminen painelaskelman avulla ja sopeuttamishjelman 2023–2026 päivittäminen tilannekuvan mukaiseksi. Riskin hallitsemiseksi on myös laadittava pidemmän tähtäimen palveluverkon ylläpitämisen ja kehittämisen suunnitelma ennakoituun väestökehitykseen pohjautuen sekä laadittava investointien pitkän tähtäimen suunnitelma. Sivistystoimialan toteuttama palveluverkkoselvitys toimii hyvänä pohjana pidemmän aikavälin toiminnan ja talouden tasapainoiselle suunnittelulle ja ympäristötekkinen toimiala voi laatia investointien pidemmän tähtäimen suunnitelman palveluverkkoselvitykseen pohjautuen. (Joni Partanen, talousjohtaja)

Tarkastuslautakunta toteaa, että vuodesta 2019 alkaen kaupungilla on ollut varaa tehdä vapaaehtoisia varauksia. Ennen vuotta 2019 on tehty vain pakolliset varaukset.

Tarkastuslautakunta suosittaa, että vapaaehtoisten varausten tekemistä jatketaan.

Onko ja millä tavalla aikomusta tehdä vapaaehtoisia varauksia myös jatkossa?

VASTAUS:

Vapaaehtoisten varausten toteuttamista jatketaan hyvinä, ylijäämäisinä tulosvuosina myös jatkossa kirjanpitolain ja hyvän kirjanpitolain mukaisesti. Varauksilla katettavat kohteet on yksilöitävä taloussuunnitelmassa. Vuoden 2023 osalta varautumisena tulevaan kirjattiin arvonalentumisia käyttöomaisuudesta 2,4 milj. euron edestä. (Joni Partanen, talousjohtaja)

4.2 Henkilöstö

Tarkastuslautakunta toteaa, että henkilöstökulujen kasvua vuodesta 2022 vuoteen 2023 selittävät osittain vuonna 2023 toteutetut palkankorotukset. Lisäksi perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen on rekrytoitu lisää työvoimaa.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan Kajaanin kaupungin työnantajakuva parantaminen varmistaa jatkossakin avoimien tehtävien täyttämisen

Tarkastuslautakunta suosittelee työnantajakuva parantamista.

Paljon on jo tehtykin, mutta millä tavalla työnantajakuva voitaisiin parantaa, jotta avoimiin tehtäviin saadaan myös jatkossa hakijoita?

VASTAUS:

Kajaanin kaupungin henkilöstöohjelmassa on linjattu henkilöstöpoliittinen linja ja suunta. Henkilöstöohjelman käytännön toteuttamisen tulee näkyä arjessa ja on osa päivittäistä johtamista, esihenkilötyötä, työntekoa, yhteistoimintaa ja päätöksentekoa.

Henkilöstöohjelman mukaisen toiminnan uskotaan tuottavan myönteistä työntekijäkokemusta ja työhyvinvointia, jotka toimivat myös pitovoima- ja vetovoimatekijänä.

Työnantajakuva parantamisessa myös kaupungin viestinnän ja markkinoinnin keinot ovat tarpeellisia, kun nostetaan esiin onnistumisia ja hyviä käytäntöjä esiin. (Jyrki Komulainen, henkilöstöjohtaja)

4.3 Sisäinen valvonta ja riskienhallinta

Tarkastuslautakunta toteaa, että hyvinvointialueuudistuksen takia valtionosuuksiin tulee pysyvä vähennys, joka on Kajaanin kaupungilla noin 2,5 milj. euroa vuodesta 2025 alkaen.

Positiivisena asiana voidaan todeta, että yhteisöveron jako-osuus kasvoi 43 % edellisestä vuodesta yhden yksittäisen yhteisön vuoden 2022 poikkeuksellisen tuloksen vuoksi ja vaikuttaa vuosina 2024–2025 Kajaanin yhteisöverotuloihin.

Henkilöstön saatavuudessa, ennen kaikkea opetus- ja varhaiskasvatuksen henkilöstön, on ollut haastetta.

Millä tavalla näitä jo toteutuneita riskejä voidaan hallita ja mitä aiotaan tehdä riskienhallinnan parantamiseksi?

VASTAUS:

Peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmä, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmät uudistetaan vuoden 2026 alusta alkaen. Merkittäviin hallinnollisiin-, palvelu- ja rahoitusuudistuksiin liittyy aina huomattava riski rahoituksen riittävyydestä ja kuntakohtaisista vaikutuksista. Verotulojen ja valtionosuuksien kehittymistä seurataan aktiivisesti ja pyritään

tunnistamaan keskeisten verotulo- ja valtionosuusperusteiden muutosten vaikutukset ennakkoon Kajaanin näkökulmasta. (Joni Partanen, talousjohtaja)

Henkilöstön saatavuudessa on tietyissä ammattiryhmissä pulaa koko Suomessa, myös Kajaanissa. Ylläpitämällä ja edelleen kehittämällä hyvää työnantajakuva voidaan vaikuttaa veto- ja pitovoimaan. Elokuussa 2024 alkaneilla OPETOP-koulutuksilla pyritään vaikuttamaan henkilöstön saatavuuteen. (Mari Selin, sivistysjohtaja)

4.4 Investoinnit

Tarkastuslautakunta suosittaa investointitason kriittistä tarkastelua talouden hallinnan näkökulmasta.

Millä tavoin investointitarpeita ryhdytään tarkastelemaan ja toteuttamaan talouden hallinnan näkökulmasta?

VASTAUS:

Investointikohteisiin vuosittain esitettävä investointimääräraha perustuu kaupunginhallituksen talousarvioraamipäätökseen. Investointikohteet määräytyvät kaupungin palvelutuotannosta johtuvien uudiskohteiden, suunniteltujen peruskorjauskohteiden ja lyhyellä aikavälillä esille nousseiden korjaus- tai muutostarpeiden pohjalta. Investointikohteiden tärkeyttä arvioidaan palvelutuotannon tarpeiden näkökulmasta vuosittain aina talousarvioprosessin yhteydessä ja kohteiden toteuttamisjärjestykseen esitetään muutoksia arvioinnin pohjalta. (Jussi Heikkinen, tekninen johtaja)

5.1 Kajaanin vesi -liikelaitos

Tarkastuslautakunta toteaa, että Kajaanin Vesi -liikelaitoksen taloutta on hoidettu hyvin, ja käyttöveden hinta/laatusuhde on erinomainen. Laadukas vesi ja sen edullinen hinta ovatkin merkittäviä imagotekijöitä myös koko kaupungin markkinoinnissa.

Henkilöstön keski-ikä on korkeampi kuin koko kaupungin henkilöstön keski-ikä. Tämän vuoksi lautakunta suosittaa kiinnittämään huomiota niin sanotun hiljaisen tiedon siirtymiseen henkilöiden eläköityessä.

Tulevien vuosien talouden haasteena on uuden jätevedenpuhdistamon rakentaminen, joka tulee olemaan kymmenien miljoonien hanke. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan veden hintaa ei kuitenkaan tulisi pitää ylimääräisenä verotuskeinona. Investointihankkeen rahoitukseen on syytä kuitenkin varautua.

Tarkastuslautakunta korostaa Kajaanin Vesi -liikelaitoksen johtokunnan osaamisen merkitystä ja osaamisen jatkuvaa kehittämistä, sillä talouden hallinta tulee jatkossakin olemaan haasteellista. Liikelaitos on varautunut riskeihin, ja riskienhallintaan sekä riskien tunnistamiseen on hyvä kiinnittää huomiota jatkuvasti.

Millä tavalla uuden jätevedenpuhdistamon rakentamiseen varaudutaan, jottei veden hintaa pidetä ylimääräisenä verotuskeinona?

Onko Kajaanin Vesi -liikelaitos varautunut henkilöstön ikääntymiseen ja hiljaisen tiedon siirtämiseen?

Onko liikelaitoksen johtokunta koulutautunut ja onko olemassa koulutussuunnitelmaa?

VASTAUS:

Kajaanin Vesi –liikelaitos on rahoittanut tavanomaiset saneeraus- ja uudisrakennusinvestoinnit taseeseensa keräämällä ylijäämällä. Myös jätevedenpuhdistamon saneerausinvestoinnin rahoituksessa tullaan käyttämään taseen ylijäämää, jonka kerryttämisen helpottamiseksi Kajaanin Vesi –liikelaitoksen tuloutusvaatimusta pienennettiin aiemmasta 1,2 M€/v peruspääoman koroksi 4 % (785 636 €/v). Investointi toteutetaan vaiheittain mahdollisimman takapainoisesti saneeraustarve ja uuden jätevesidirektiivin puhdistusvaatimustiukennusten aikataulut huomioiden. Hankkeelle tullaan hakemaan mahdollisuuksien mukaan saatavilla olevia avustuksia, kuten vuonna 2025 toteutettavan jäteveden hukkalämmön lämmöntalteenottohankkeen YM:n 45 %:n (enintään 517 500 €) avustus. Näiden toimien lisäksi merkittävä osuus hankkeesta on rahoitettava lainalla. Kajaanin Vesi –liikelaitoksen vesihuoltopalveluista perittävä hinta muodostuu käyttö- ja pääomakulujen (=poistojen) sekä edellä mainitun ylijäämän lisäksi tuloutuksesta kaupungille, joka vesihuoltolain mukaan saa olla korkeintaan kohtuullinen ja joka voidaan mieltää ylimääräiseksi verotuskeinoksi. Sen suuruuteen Kajaanin Vedellä ei käytännössä ole vaikutusmahdollisuuksia, sillä sen osuus määräytyy kaupunginhallituksen hyväksymän talousarvion laadintaohjeen tuottovaatimuksessa ja lopullisesti kaupunginvaltuuston hyväksymässä talousarviossa.

Kajaanin Vesi –liikelaitos on henkilöstösuunnittelussaan varautunut henkilöstön ikääntymiseen ja poistumiseen suunnittelemalla millaista osaamista tarvitaan kunkin poistuvan työntekijän työtehtävien hoitamiseen huomioiden työympäristön muutos ja tehtävien mahdollinen uudelleenjärjestely. Kajaanin Veden toimintaan liittyvä olennainen tieto viedään enenevässä määrin digitaalisessa muodossa sähköisiin järjestelmiin.

Liikelaitoksen johtokunta osallistuu kaupungin kunkin valtuustokauden alussa valtuutetuille ja toimielimien jäsenille järjestettyihin koulutuksiin ja perehdytyksiin. Lisäksi johtokunnalle annetaan toimielinikauden alussa perehdytys ja yleiskuvaus Kajaanin Vesi –liikelaitoksen toiminnasta. Ajankohtaisia asioita voidaan tarvittaessa taustoittaa esim. iltakouluissa. Lisäksi johtokunnalle tarjotaan suhteellisen laajasti mahdollisuuksia osallistua Vesilaitosyhdistyksen, Kuntaliiton, tms. Järjestämiin vesihuollon toimielimille kohdennettuihin koulutuksiin, joihin osallistuminen voisi olla nykyistä aktiivisempaa. Varsinaista koulutussuunnitelmaa ei ole. (Juha Nurminen, Kajaanin Vesi, johtaja.)

5.2 Hallintopalvelut

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan sisäisen asiakaspalvelun, tietohallinnon ja hallintotiimin resurssit ovat tällä hetkellä riittävät. Sen sijaan lautakunta tuo esille huolensa siitä, että joukkoliikenteen, riskienhallinnan/tietosuojavastaavan, hallinnollisen tietoturvapäällikön sekä osallisuus- ja hyvinvointikoordinaattorin tehtävät ovat käytännössä kukin tehtäväalue yhden henkilön varassa. Tämä on merkittävä riski.

Tarkastuslautakunta suosittaa organisaation toimivuuden varmistamisen kaikissa tilanteissa.

Lautakunta toteaa, että hallintopalveluiden rekrytoinnit ovat onnistuneet hyvin. Lautakunnan näkemyksen mukaan nopealla aikataululla kuntoon laitettavia asioita ovat muun muassa sijaisuusjärjestelyt, hiljaisen tiedon siirtäminen, moniosaamisen kehittäminen sekä varautuminen tulevien vuosien eläköitymisiin.

Tarkastuslautakunta suosittaa kokemuksen ja hiljaisen tiedonsiirron varmistamista.

Millä tavoin hallintopalveluissa on varauduttu/aiotaan jatkossa varautua organisaation toimivuuden varmistamiseksi kaikissa tilanteissa?

Miten moniosaamista voitaisiin kehittää, siirtää hiljaista tietoa ja varautua tulevien vuosien eläköitymisiin?

VASTAUS:

Hallintopalveluissa on käynnissä kehittämistyö, jossa käydään läpi koko henkilöstön työnkuvat, osaaminen ja osaamistarpeet. Osana tätä työtä nousevat selkeästi näkyviin myös haavoittuvuudet osaamisessa ja resursseissa, joita on kyllä tunnistettu aiemminkin. Tiedonsiirron varmistamiseksi päivitetään tehtäväkuvaukset ja tehdään tarvittavia työohjeita.

Riskienhallinnan, tietosuojan ja tietoturvan vahvistamiseksi on suunnitteilla TE 2025 uudistuksen yhteydessä kaupungin työntekijäksi siirtyvän henkilön hyödyntäminen näihin tehtäviin. Myös Koulutusliikelaitos on varannut resurssia oman tietosuojatyön suorittamiseen ja alkanut kouluttaa henkilöitä ao. tehtävään.

Hallintojohtaja, kaupunginlakimies on ilmoittanut jäävänsä eläkkeelle 1.1.2025 alkaen. Kaupunginhallitus on julistanut avoimeksi erikseen hallintojohtajan ja kaupunginlakimiehen virat. Erillisellä kaupunginlakimiehen viranhaltijalla varmistetaan kaupunkiorganisaation lakiosaaminen monimutkaistuvassa säädösympäristössä ja organisaation tarvitsema tuki. Hallintojohtajan tehtävänä tulee olemaan yleishallinnon hoitaminen ja hallintopalvelujen esihenkilötehtävä; hallintojohtajalla on käytettävissään aiempaa enemmän resurssia tähän työhön. Tavoitteena on saada henkilöt rekrytoitua siten, että he voisivat olla perehtymässä tehtäviin ennen vuodenvaihdetta.

Osallisuus- ja hyvinvointityöstä vastaa hyvinvointikoordinaattori, joka toimii myös jaoston esittelijänä. OSHY-työtä tehdään monialaisissa yhteistyöverkostoissa, joita osaltaan hyvinvointikoordinaattori ohjaa ja koordinoi. Hallintojohtaja viranhaltijan esimiehenä voi ottaa tarvittaessa aiempaa enemmän vastuuta tehtäväkentästä toimintavarmuuden turvaamiseksi.

Joukkoliikenneasioista vastaava henkilö vastaa myös koulukuljetusten järjestämisestä. Koulukuljetusasioissa hänen työparinaan toimii ja voi osittain sijaistaa sivistystoimialan työntekijä. Koulukuljetusasioiden hoitaminen täytyy varmistaa yhdessä sivistystoimialan kanssa.

Joukkoliikenteestä voi ottaa aiempaa toimintatapaa enemmän vastuuta uusi hallintojohtaja. (Tuija Aarnio, hallintojohtaja)

5.3 Tietohallintopalvelut

Tarkastuslautakunnan suosittelee koulutusten lisäämistä (mm. kyberhyökkäysten torjunta) sekä resurssien varmistamista ja resurssien oikeaa priorisointia kybersodankäynnin uhkan kasvaessa.

Lisäksi lautakunta pitää tärkeänä, että toimintaa ohjaavaa mittarointia kehitetään edelleen.

Millä tavoin tietohallinnossa aiotaan varautua edellä mainittuihin asioihin ja onko mittarointia tarkoitus kehittää ja millä tavoin?

VASTAUS:

Tietohallinnon organisaatiota kehitetään aktiivisesti. Tulevia kehityskohtia ovat muun muassa vastuualueiden selkeyttäminen ja yhteistyön vahvistaminen sekä palvelunhallintatuotteen käyttöön ottaminen. Pyrimme parantamaan tietoisuutta, huomioimaan katvealueet ja resursoimaan parhaat asiantuntijat tarve-/tapauskohtaisesti sekä pienentämään henkilöriskiä. Yhtenä kehityskohteena on tietoturva ja kyberturvallisuus. Eri toimialojen tuntemusta parannetaan kerran vuodessa käytävissä toimialakeskusteluissa.

Kyberuhkiin varautumista ja torjuntaa parannetaan teknisesti ottamalla käyttöön Microsoft E5 Security AddOn -lisäosa ja tämän mukana tulevat työkalut sekä mahdollisuuksien mukaan jatkuva SOC-palvelu (Security Operations Center).

Tietohallinnon osalta teknistä tietoturvaosaamista pyritään kasvattamaan pääosin töitä tekemällä ja osallistumalla alan eri webinaareihin. Esimerkiksi Microsoft M365 E3 – E5 Security AddOn käyttöönoton yhteydessä tietohallinto tekee tarvittavat konfiguroinnit toimittajan ohjauksessa (jatkuva ylläpito säilytetään toimittajalla). Tietohallinnosta kaksi asiantuntijaa on nimetty tietoturvapäällikön hallinnoimaan tietoturvatyöryhmään. Lisäksi tietohallinnon asiantuntijat osallistuvat, mahdollisuuksien mukaan, eri harjoituksiin mm. TAISTO-harjoitus, POIKKI24-alueellinen sähkönjakelun häiriötilanneharjoitus, VIRVE-radioiden käyttökoulutus ja SÄDE24-valmiusharjoitus. Tietohallinnolla on otettu käyttöön viikoittaiset kybervartit; toimintapa tietoturva- ja hybridiuhkiin varautumisessa tietohallinnolle. Kybervartissa tarkastellaan viikoittain, eri lähteistä (Trafi Kybersää, Tivi yms. muut tiedotuskanavat sekä Microsoft Defender portaali), kyberuhkia, jotka voisivat vaikuttaa toimintaamme. Kybervarttien vakioitumisen myötä sidosryhmien osallistumismahdollisuutta tullaan tarkastelemaan.

Jatkuvienpalvelujen ohjausta, seuranta ja mittarointia kehitetään. Olemme ottaneet käyttöön toimittajille ohjausryhmän kokoukset, joissa on määrämuotoinen agenda. Agenda tarkennetaan kulloiseen palveluun sopivaksi: 1. Edellisen kokouksen muistion katselmointi, 2. Toimenpidelista (edellisen kokouksen ap seuranta), 3. Tiedotettavat ja ajankohtaiset asiat, 4. Palveluiden hallinta ja raportointi, 5. Laskutus (12 kk kiertävä ja kumulatiivinen vuosittainen sopimuksen alusta/4 v ajalta), 6. Merkittävät palvelupoikkeamat ja operatiiviselta tasolta eskaloituneet (Major) tapahtumat, 7. Mahdolliset tietoturvapoiskeamat ja tietoturvaan tai turvallisuuteen liittyvät muutokset tai tarpeet. 8. Ennakoiva muutosten ja riskien hallinta, 9. Kehittäminen ja palveluoptimointi, 10. Palvelunhallintamallin kehittäminen, 11. Sopimukset sekä palvelu- ja sopimusmuutokset, 12. Muut

asiat, 13. Terveiset ja tiedotettavaa muille yhteistyöryhmille, 14. Seuraavan palaverin ajankohta. 15. Palaverin päätös. Agendaa tullaan jatkokehittämään mm. ottamalla mukaan työturvallisuus asiat.

Tietohallinnon osalta Laajan johtoryhmän sekä Kehittämisen ja palveluiden ohjausryhmän -kokousten agendoille tuodaan tietohallinnon toiminnasta selkeämmin kertovat ja kokoavat informatiiviset mittarit. Aikataulu Q4/2024-Q1/2025. Mittareiden data tullaan kokoamaan 2024 käyttöön otettavasta palvelunhallintatuotteesta.

Valtaosa kyberhyökkäyksistä johtuu henkilöstön osaamisen katvealueista (klikataan kiireessä väärää linkkiä, annetaan epähuomiossa tietoja väärin paikkoihin, jne.). Tekniset järjestelmät auttavat jonkin verran mutta henkilöstön osaaminen on avainasemassa. Tietohallinnon ja koko henkilöstön tietoturvaosaamista tulisikin kasvattaa. Henkilöstöpalvelujen kanssa tulee miettiä yhteistyössä koko henkilökuntaa koskevan, nykyaikaisiin menetelmiin pohjautuvan tietoturvakoulutuksen hankkimista. (Kari Myöhänen, tietohallintojohtaja.)

5.4 Henkilöstöhallinto

Tarkastuslautakunta toteaa, että Kajaanin kaupungin henkilöstömäärä oli vuonna 2023 yhteensä 1864,7, jossa oli vähennystä -54,3. Kun otetaan huomioon pelastuslaitoksen ja vastaanottokeskuksen pois siirtynyt henkilöstö, henkilöstön kokonaismäärä kuitenkin kasvoi.

Miten henkilöstön määrään kehittymistä seurataan? Miten henkilöstösuunnittelua toteutetaan?

VASTAUS:

Henkilöstömäärän ja henkilöstömenojen kehitystä seurataan koko kaupunkitasoisesti ja myös toimiala- ja liikelaitoskohtaisesti. Vastuu henkilöstöressurssista on toimialoilla ja liikelaitoksissa. Henkilöstöpalvelut ovat toimialojen ja liikelaitosten apuna henkilöstöressurssin suunnittelussa ml. varautuminen häiriötilanteisiin.

Kaupungin rekrytointiohjeen mukaan jokaista yksittäistä rekrytointitarvetta tulee arvioida toimitaloilla ja liikelaitoksissa toimintojen tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta erityisen tarkasti.

Henkilöstöressurssi suhteutetaan palvelutuotantoon tarkoituksenmukaisella tavalla. Rekrytointiin tarvitaan aina rekrytointilupa.

Eläköitymisen ja muun poistuman yhteydessä, ja muutenkin osana jatkuvan palvelutuotannon kehittämistä, on tärkeää arvioida, voidaanko työt ja tehtävät hoitaa toisin, jotta saataisiin säästöjä henkilöstö- ym. menoissa. (Jyrki Komulainen, henkilöstöjohtaja)

5.5 Talouspalvelut

Tarkastuslautakunta suosittelee riskienhallinnan jalkauttamisen terävöittämistä.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan sopeutussuunnitelman toteuttaminen vaatii vielä vahvistamista.

Lautakunta toteaa, että toiminnan suunnitelmallisuus on kehittynyt.

Mitkä suunnitelmat riskienhallinnan jalkauttamiseen sekä talouden sopeuttamisohjelman toteutumisen varmistamiseen ja aikataulu?

VASTAUS:

Riskienhallintaa voidaan terävöittää määrittelemällä riskienhallintaan kohdistuvat selkeät sitovat tavoitteet ja mittarit. Riskienhallintatyö kaupungilla on edelleen, osin erillinen prosessi, muusta johtamisesta, toiminnanohjauksesta ja -suunnittelusta. Riskienhallinnan vaikuttavuutta voidaan kehittää kohdistamalla riskienhallintaa vahvemmin kaupungin strategiaan, taloudellisiin ja toiminnallisiin tavoitteisiin, sekä sitomalla riskienhallintatoimenpiteet vahvemmin taloussuunnitteluprosessiin (mm. hallintakeinojen budjetointi). Lisäksi riskienhallintatoimenpiteisiin kohdistuvan säännöllisen katselmoinnin ja seurannan järjestäminen tehostaisi riskienhallintaprosessin vaikuttavuutta.

Nykyisellään kaupungin riskienhallintaprosessi toteutuu pääsääntöisesti toimiala- ja tulosaluetasolla. Mikäli riskienhallintaa halutaan ulottaa vahvemmin myös operatiiviselle tasolle (esim. prosessit, järjestelmät) vaatii se selkeää vastuiden määrittelyä ja riittävää resurssointia. Riskienhallinnan ulottaminen vahvemmin kaupungin strategiatyöhön tullaan toteuttamaan uuden kaupunkistrategian valmistelussa huomioimalla riskiympäristö ja erilaiset skenaariot aikaisempaa kattavammin. (Teemu Korhonen, riskienhallintakoordinaattori)

Riskienhallinnalle laaditaan vuosikello, jonka mukaisesti toteutetaan säännöllisesti tulosityksikkötason tarvitsema riskienhallinnan opastus ja varmistetaan kaikkien tulosityksiköiden riskienhallintatyön toteutuminen. Suunnitteilla olevalla TE 2025 uudistuksen yhteydessä kaupungin palvelukseen siirtyvän henkilön hyödyntämisellä vapautetaan riskienhallintakoordinaattorin resurssia tähän perustehtävään. (Tuija Aarnio, hallintojohtaja)

Talouden sopeuttamissuunnitelma 2023–2026 päivitettiin kevään aikana ja käyttötalouden sopeuttamista vahvistettiin lähes 3,5 milj. eurolla tarkastelujaksolla. Sopeuttamisohjelman lisäksi investoinnit on mitoitettu talouden kantokyvyn mukaiselle tasolle talousarvioissa. Päivitetyn talouden sopeuttamissuunnitelman keinot ovat konkreettisia, todennettavissa olevia sopeutustoimia, jotka ovat vastuutettu toimialoilla tulosityksikkötasolle. Sopeutustoimien toteutumista johdetaan ja valvotaan aktiivisesti sekä raportoidaan talousraportoinnin yhteydessä. (Joni Partanen, talousjohtaja)

5.6 Hankintatoimi

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että hankintatoimi edistää hyvien kumppanuuksien ja toimittajien löytämistä.

Tarkastuslautakunta suosittaa, että toimialat käyttävät keskitettyjä hankintapalveluita ja hankintaosaamista omissa hankinnoissaan.

Missä tilanteissa ja minkä vuoksi keskitettyjä hankintapalveluita ja -osaamista ei käytetä?

VASTAUS:

Keskitettyä hankintapalvelua hyödynnetään mahdollisimman kattavasti kaupungin hankinnoissa. Ympäristötekniinen toimiala ja Kajaanin Vesi -liikelaitos kilpailuttavat itsenäisesti urakkahankintoja ja erityisalojen hankintalain soveltamisalaan liittyviä hankintoja. Näissä hankinnoissa substanssiosaaminen ja myös hankintaosaaminen on kilpailua toteuttavalla organisaatiolla ja tarvittaessa tehdään yhteistyötä hankintapalveluiden kanssa. (Joni Partanen, talousjohtaja)

5.6 Konsernijaosto (pitäisi olla 5.7; alkuperäisessä kertomuksessa numerointivirhe)

Tarkastuslautakunta suosittaa, että riskienhallintasuunnitelmien seurannassa kiinnitetään huomiota siihen, että yhteisöt ymmärtävät riskit samassa laajuudessa, jotta ristiriitaisuuksia ei synny.

Tarkastuslautakunta pyytää kiinnittämään huomiota valvonnan riittävään tasoon ja varmistamaan että toiminnassa konsernin kokonaisuus on edellä.

Tarkastuslautakunta suosittaa, että esimerkiksi sisäisen valvonnan raportit varmistetaan tuotavan riittävässä laajuudessa päätöksenteon tueksi kaupunginhallitukselle.

Tarkastuslautakunta pitää Kajaanin kaupungin konserniohjeen kohtaa 6.1 Esteellisyys kaupunkikonsernissa -kirjausta: ”Osakeyhtiön, osuuskunnan ja yhdistyksen hallituksen jäsen ja toimitusjohtaja tai vastaavassa asemassa oleva henkilö on esteellinen käsittelemään yhteisön asiaa kaupungin toimielimissä” velvoittavana ja suosittaa kiinnittämään tähän erityistä huomiota jäsenvalinnoissa.

Millä tavoin edellä mainitut havainnot ja suositukset otetaan huomioon jatkossa?

VASTAUS:

Tytäryhteisöt esittävät omaan toimintaan ja tavoitteisiin nähden merkittävimmät riskit osana talousarvioesityksiään. Riskiarvio on ko. yhteisön subjektiivinen arvio riskin todennäköisyydestä ja vakavuudesta. Samaa tekijää koskeva riskiarvio voi olla eroava eri toimijoiden näkökulmasta. Yhteisöjen on käytävä aktiivista vuoropuhelua tällaisessa tilanteessa, jotta riskienhallintatoimet ovat oikein ajoitettuja ja mitoitettuja ja tarvittaessa informoitava konsernijohtoa. Talousarviossa esitetään erikseen arvio Kajaani -konsernin merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä ja ohjataan siten konsernin riskienhallintaa.

Kajaanin kaupungin konserniohje päivitettiin vuoden 2023 aikana ja konserniohjeessa on kuvattu konsernivalvonnan ja riskienhallinnan toteuttamista. Sisäisen valvonnan ja kokonaisvaltaisen

riskienhallinnan järjestäminen kuuluu tytäryhteisöjen hallitusten ja toimitusjohtajien vastuulle ja konsernijohto valvoo toteutumista. Konserniohjeen tarkoituksena on, että toimintaa voidaan johtaa kaupunkikonsernin kokonaisuuteen huomioon ottaen. Riskienhallinnasta ja sisäisen valvonnan toteutumisesta raportoidaan osavuosisikatsauksen ja tilinpäätöksen yhteydessä ja tytäryhteisöjen on aktiivisesti informoitava jatkossa riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan tilasta myös muiden ajankohtaiskatsausten yhteydessä ja tarvittaessa erikseen konsernijohtolle. Tytäryhteisöjen sisäisen valvonnan ja toteutettujen sisäisten tarkastusten raportit on esitettävä konsernijohtolle, joka valmistelee ne tarkoituksenmukaisella laajuudella ja aikataululla päätöksenteon tueksi ja tiedoksi kaupunginhallitukselle.

Toimielimissä noudatetaan hallintosäännön mukaista kokouskäytännettä, jonka mukaan ennen asian käsittelyn aloittamista esteellisen henkilön on ilmoitettava esteellisyydestään ja esteellisyyden aiheuttamasta perusteesta ja poistuttava kokouksesta. Kaupunginhallitus nimeää edustajat yhteisöjen hallitukseen. Jäsenvalinnoissa on tärkeää varmistaa jatkossa riippumattomuus suhteessa kaupungin keskeisiin toimielimiin kaupunginhallitukseen ja kaupunginhallituksen alaisiin jaostoihin sekä tarkastuslautakuntaan. Kaupunginhallituksen on syytä tehdä jäsenvalintoihin muutoksia, mikäli henkilön tehtävät muuttuvat. Konsernijohtoa (hallintosääntö 23 §) on syytä nimittää jatkossa yhteisöjen hallitukseen vain poikkeuksellisista ja perustelluista syistä pääsääntöisesti määrääjäksi. (Joni Partanen, talousjohtaja)

7 Muut havainnot

- Kajaanin kaupungin maa-aluekisteriä hoidetaan Trimble-järjestelmässä ja tarkastushetkellä ei ollut käytössä tehokasta Trimble-järjestelmän ja S365T-järjestelmän täsmäytysrutiinia.

Tarkastuslautakunta suosittelee täsmäyttämään Trimblen arvot kirjanpitoon säännöllisesti.

- Käyttöomaisuuserien osalta ei ole järjestetty tilikauden aikana erillisiä inventaareja irtaimien käyttöomaisuuserien osalta. **Tarkastuslautakunta suosittelee huomioimaan mahdolliset inventaarit keskeisten irtainten käyttöomaisuuserien osalta.**

Tarkastuslautakunta suosittelee myös kehittämään investointikohteiden seuranta ja kohteiden valmiiksi laittoa siten, että yksittäinen investointikohde liittyy aina yhteen investointinumeroon, jolloin kohteen seuranta ja poistojen aloittaminen on täsmällistä.

- Palkanlaskentajärjestelmä on vaihtunut tilikauden aikana. Toukokuusta 2023 lähtien palkanlaskennan ohjelmistona on ollut Sarastia365 HR. – Tarkastuslautakunnan saaman tiedon mukaan vanhasta järjestelmästä uuteen siirretty konversioaineisto on ollut suppea, eikä se ole siirtynyt täydellisesti. Joitakin palvelussuhdetietoja on jäänyt puuttumaan tai ne ovat siirtyneet virheellisinä. Esimerkiksi lomapäivien saldoissa on ollut virheitä, työsuhteita on jäänyt siirtymättä ja ulosottotiedot ovat puuttuneet., ja korjauksia on jouduttu tekemään manuaalisesti.
- Lomapalkkavelan muutos kirjataan vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä.

Tarkastuslautakunta suosittelee lomapalkkavelan kirjaamista kuukausittain seurannan helpottamiseksi.

Pystytäänkö edellä mainittuihin asioihin puuttumaan jo kuluvalle tilikaudelle ja onko näistä asioista olemassa suunnitelmaa?

VASTAUS:

Vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä laaditaan maataseesta erittely, jossa täsmäytetään kirjanpidon arvot ja Trimblen arvot. Maa-alueiden tase-erittely on tarkoituksenmukaista toteuttaa jatkossa puolivuositain. (Joni Partanen, talousjohtaja.)

Irtaimen käyttöomaisuuden inventaari toteutetaan vuoden 2024 aikana ja laaditaan tarkoituksenmukainen toimintamalli toteuttaa täsmäytykset jatkossa. (Joni Partanen, talousjohtaja.)

Kirjanpidollinen investointiprosessi on kehitetty suosituksen mukaiseksi ja keskeneräiset investoinnit aktivoidaan valmiiksi sitä mukaa kun kohteet valmistuvat. (Joni Partanen, talousjohtaja.)

Lomapalkkavelan muutos kirjataan tällä hetkellä vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä. Lomapalkkavelan kirjauskäytänne voidaan muuttaa kuukausiperusteiseksi vuoden 2025 alusta alkaen, mikäli talousarvion valmistelussa kyetään toteuttamaan kirjaukseen liittyvä talousarviojaksotus riittävän luotettavasti ja varmistamaan siten talousarvion ja toteuman vertailu jatkossa luotettavasti. (Joni Partanen, talousjohtaja)

Aikaisemmasta HR-järjestelmästä (Populus) uuteen järjestelmään (S265HR) tehty tiedonsiirto on sujunut pääsääntöisesti hyvin, joskin joitakin palvelussuhdetietoja on ollut tarpeen tarkentaa ja varmistaa manuaalisesti uuteen järjestelmään. Erityisiä tarkennettavia asioita ovat olleet lomapäivien määrät ja ulosottotietojen oikeellisuus. Yhteistyö palveluntuottajan kanssa on ollut tiivistä järjestelmien käyttöönotossa. Järjestelmämuudistus on tarvinnut Henkilöstöpalveluihin lisäresurssointia, jotta HR-perusprosessit on saatu toimimaan ja varmistettua mm. palkkojen oikeellisuus. (Jyrki Komulainen, henkilöstöjohtaja)